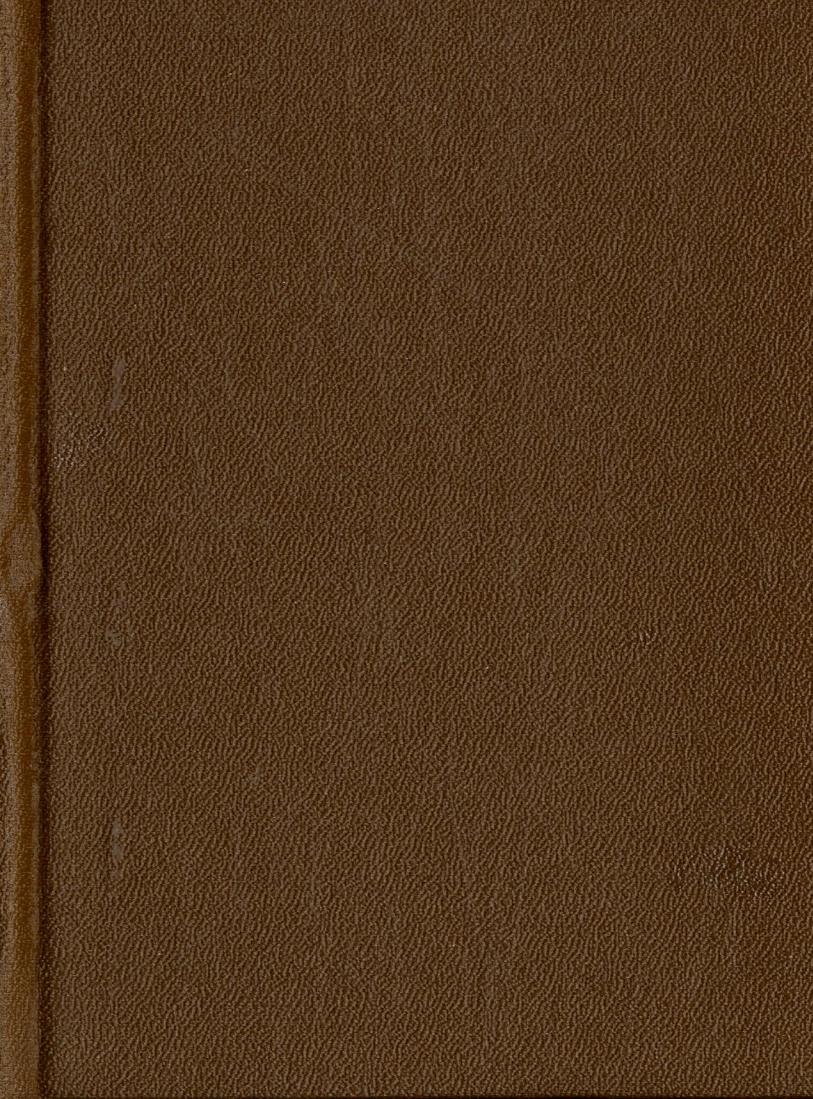
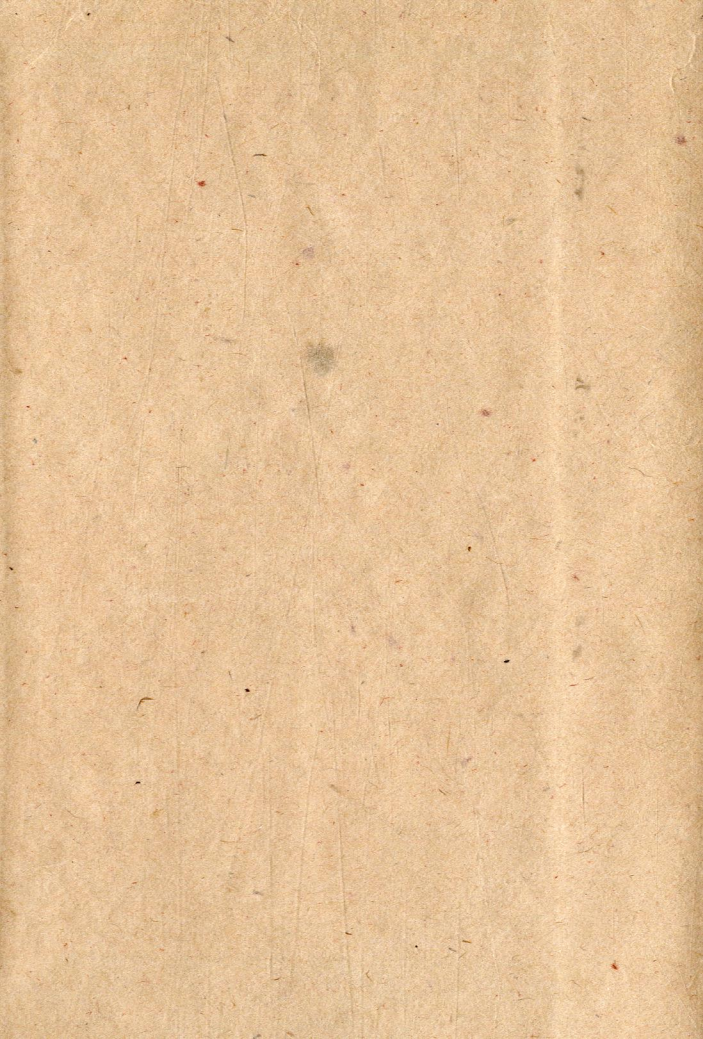
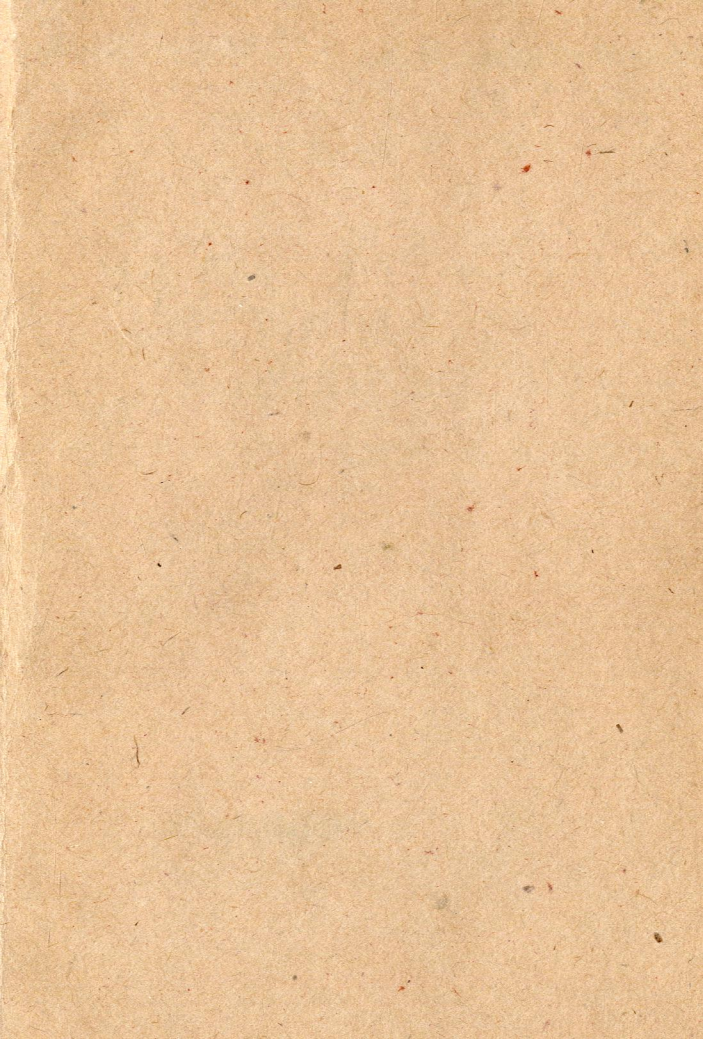

3-3-5
[В. Левинський]

UCRAINUS

ЧИ МАЄ ВІДЖИТИ
ІСТОРИЧНА
ПОЛЬЩА
?

1916.

“З Друкарні Народної Воли”,

524-530 Olive Street,
Scranton, Pa.

ॐ

06 10
UCRAINUS

ЧИ МАЄ ВІДЖИТИ
ІСТОРИЧНА
ПОЛЬЩА

?

~~54333~~

~~23586~~

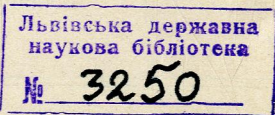
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

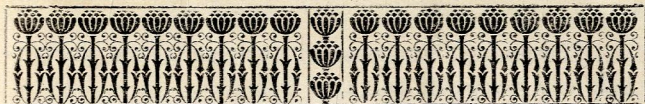
1916.

“З Друкарні Народної Волі”,
524-530 Olive Street,
Scranton, Pa.

523.1 (с47.71) + 9 (438)

T3(4П)51

В знаменитій своїй політичній праці п. з. "Историческая Польша и великорусская демократія",¹⁾ що по нині не тільки не втратила своєї вартості, але ввиду подій, що розвивають ся на Сході Європи у звязку з світовою катастрофою відзискала повну свою актуальність, наводить покійний М. Драгоманов такий епізод з польського повстання з 1863 р.:

"Один старий польський діяч оповідав нам (Драгоманову), що коли в одному селі київської губернії селяни були повстанців, то оден російський офіцер запитав селян, що добивали вже повалених Поляків: За що їх бете? Вони і так вже лежать! Тоді один окривлений Поляк підняв ся з землі і сказав: Оставьте, нехай бють! Ми винуваті перед ними, много винуваті!" (ст. 20, видання парижське).

Кров кидаєть ся до голови, каже Драгоманов, коли чуєш про такі сцени. Але вони заставляють вірити, що в будучности польські освічені кляси не підуть в сліди своїх батьків та направлять гріхи старої Польщі супроти неволених нею народів.

Великий оборонець прав поневолених народів віддавав ся ілюзіям.

---

1) Працею сею будемо користувати ся в нашій брошурі.

Погляньмо, як польські освічені класи направляли свої історичні гріхи.

Стара Польща Ягайлонів (1569-1772) була мішано-національною державою. Пануючою нацією в ній були Поляки. Спеціально-ж польська шляхта й польське католицьке духовенство мали в ній необмежену власть і свободу. Але в неволі польської шляхощко-єзуїтської республіки стогнали три народи: Українці, Білорусини й Литовці. Історичні відносини Польщі до цих народів можна коротко определити: всі ті три народи були предметом brutальної експлуатації Поляків в політичному, економічному й культурному змислі. Польща заволоділа землями й багатствами України, Білої Русі й Литви, засимілювала на протязі віків висші верстви цих народів а не допускаючи до розвитку їх письменства й культури, повернула їх таким способом в сиру етнографічну масу, що мала служити погноєм для польської держави й культури. Проти сеї політики Польщі боронили ся всі три поневолені нею народи. Найсильніше протестувала Україна. Війни козацькі з Польщею, що тревали майже цілі три віки, захитали польську державу в самих її основах. Україна, — признають се найчілнійші польські історики, — привела Польщу до упадку.

Польща впала, але й доля України не полекшала. Навпаки, понала вона в ще тяжшу неволю.

Наступила чорна хмара, настала ще й сніг:

Була Польща, була Польща тай стала Росія!..

Так проклинає українська народна пісня з того часу, не забута по нинішній день, обі держави, польську й російську неволю.

Здавалось, що Поляки по упадку своєї держави, самі попавши в неволю і закоштувавши її на власній своїй шкірі, зрозуміють, що будучність свою можуть будувати тільки на признанню права кожного народу до своєї волі, і самостійности, що бажаючи волі для себе, мусять бажати її і для трьох народів поневолених старою Польщею, що зречуться раз на завсїгди права до панованя над ними а в своїй політиці супроти Литовців, Білорусинів і Українців будуть руководити ся тільки засадою рівноправности і рівноцінности. Тільки в той спосіб моглиб Поляки поправити свої історичні гріхи а тоді знайшлиб в Українцях, Білорусинах і Литовцях не ворогів а горячих приятелів.

Одначе так не сталось. Постулят Історичної Польщі, "Polski od morza do morza" поклали Поляки, всі їх класи і партії в основу своєї політики, веденої в трьох заборах. Коли були між ними які різниці що до сеї спільної цілі, то тільки тактичні, обусловлені умовами місця, часу та конкретних відносин.

Ми мусялиб значно розширити сю брошуру, колиб захотіли ширше обосновувати наше тверджене. Обмежимось тому тільки на двох епізодах польської політики, що служать незбитим доказом всього сказаного висше.

Беремо польське повстання з 1863 р. і акцію Поляків в теперішній світовій війні в користь реставрації їхньої батьківщини. І в одному і в другому випадку нас інтересувати ме відношенє їх до Українців, Білорусинів і Литовців, отже до тих народів, що входили колись в склад незалежної польської держави.

Той факт, що в 1863 р. Поляки організували повстанє не тільки на етнографічній польській території, але на Україні, Білій Русі й Литві, говорить найкраще, що повстанцям ходило не о відновленє Польщі в етнографічних межах, але в історичних.

Претенсії свої до непольських земель опирали Поляки на двох причинах. По перше, землі ті належали колись до польської держави, по друге — вони вважали Україну, Білу Русь і Литву польськими краями, бо висші верстви населеня сих країв ополячилися, а тільки висші і освічені верстви, на їх думку, можуть бути представниками народа.²⁾ Не входимо ближше в сю аргументацію Поляків а лише звертаємо особливу увагу на неї читача, бо таксамо аргументують Поляки в теперішній світовій війні свої претенсії до українських, білоруських і литовських земель а ближше про се прийдесть ся нам на відповідному місці говорити. Та поминувши сей засадничий момент, можнаб було сподіватись, що здоровий політичний розум наказуватиме Полякам, що думали реставрувати історичну

---

2) Ближше про се говорить цікава статя Рильського в "Основи", 1861 р., № 12. п. з. "Дворяне правого берега Дніпра".

Польщу, по крайній мірі старатись позискати для своєї цілі населенє України, Білої Руси й Литви, що вони повинні були прихильно віднестись до національних рухів на тих землях а селянам поробити як найдалі йдучі уступки.

Було як раз навпаки.

На Україні розвивав ся тоді значний національний рух. Його літературним виразником був поважний український місячник "Основа" (1861), що виходив в Петербурзі і гуртував довкола себе найкращі літературні сили України (Куліш, Костомаров, Шевченко, Марко Вовчок, Білозерський і інші). Повставали тоді не тільки українські, але білоруські й литовські тайні кружки, що ставили собі метою, працювати над національним відродженем своїх народів. До сих кружків і національних рухів віднесли ся Поляки крайно ворожо, бо в них добачували ту силу, що загрожувала їх польському станови посідання на непольських землях. Мало того, для нищення тих рухів, вони удавали ся о поміч до російського правительства, представляючи їх в своїх доносах як небезпечні для російської держави.

Ось один тільки зрадок, як Поляки відносились до українського руху, а він знаменито відбиває загальну тогочасну польську опінію. В журналі "Tygodnik Poznanski" (1863 р. No. 3) читаємо:

"В кийвській університеті повстала російська (!) партія, так звані хлопомани, під впливом відомих речників російської ідеї Іваніщева, Костомарова, Гала-

гана, Аксакова і т. п. З лона сеї партії, в ім'я любови до народу, братської рівности і т. п. гарних річей пішли місії по краю, буцїм то для оборони народу від кривди, що могла заподїяти шляхта народови в часї розв'язки селянського питання. Правительство дивилось на се крізь прозору завісу, терпіло по краю безумних комісарів і навіть скрито помагало їм. Воно мало для сеї ціли Антоновичів, Рильських і т. п. божевільних людей, очарованих московською клікою, що зовсім виреклись любови до Польщі, щоби здійснити видуману ними малоруську (!) утопію. Всесильна пропаганда на правобережнійї Україні, в традиційній області козацтва, похорони Шевченка, устроєна для него могила, мандрівки до сеї Мекки малоруського народу, ведені хлопоманами, — все те робить на нарід сильне вражіння!”

Хто хоче ближше довідатись про тогочасні польсько-українські відносини, сього відсилаю до незвичайно цікавої статї знаменитого українського історика В. Антоновича, поміщеної в “Основі” в Но. 1, за 1862 р. під заголовком “Моя сповідь”.

Тут наведемо тільки те характерне місце, в якому автор мотивує поворот свій до покинутої його предками української народности:

“Я дійсно “перекинчик” — відповідає Полякам Антонович — але ви не взяли під увагу одну обставину а іменно ту, що слово “ренеґат” не має само про себе ніякого змислу; що для вироблення собі думки про

людину, на адресу якої звертається сей епітет, треба знати, від якої іменно справи ся людина відступила і до якої пристала; інакше слово се позбавлене змісла — се пустий звук. Дійсно, ви маєте слухність. По волі судьби, я родив ся на Україні шляхтичем; в дитинстві мав всякі привички паничів і довго поділяв всі станові й національні пересуди людей, в крузі яких я виховував ся; але коли прийшов для мене час самопізнання, я холоднокровно оцінив своє положене в краю. Я зважив його недостачі, всі стремління суспільства, серед якого мене судьба поставила і побачив, що се положенне морально безвихідне, коли не відказати ся від свого виключного погляду, від своїх бутних посягань на країну і її народність; я побачив, що Поляки-шляхтичі, які живуть на Україні, мають перед судом власного сумління тільки два виходи: або полюбити нарід, серед якого вони живуть, переняти ся його інтересами, повернути до народности колись покинутої їх предками і невсипущою працею та любовю, по мірі сил, винадгородити все зло, спричинене ними народови, що годував многі покоління вельможних колоністів і якому сі останні за п'ят і кров платили погордою... або коли для сього бракне моральної сили, переселити ся в землю польську, заселену польським народом для того, щоби не прибавляти собою зайвого паразита, для того, щоби накінець позбавитись самому перед собою від сумного докору в тому, що і я теж колоніст, теж плянтатор, що і я посередно чи безпосе-

редно (впрочім се все одно) годуюсь чужою працею, заслоняю шлях до розвитку народу, в якого хату я вліз непрошений, з чужими йому стремліннями, що і я приналежу до того табору, який змагає до подавлення народного розвитку тутземців і що невинно поділяю відповідальність за їх вчинки. Розумієть ся, я рішив ся на перше тому, що скількиб я не був зіпсований шляхецьким вихованням, привичками і мріями, мені легше було з ними розстати ся, як з народом, серед якого я виріс, який я знаю, якого трагічну долю бачив в кожному селі, де тільки володів там шляхтич, із уст якого чув не одну печальну, серце роздираючу пісню, не одно чесне, дружнєє слово (хоч я був і паничем) ...який, словом, я полюбив більше як свої шляхецькі привички і мрії. Вам добре відомо й те, що заки я рішив ся розстати з шляхтою, я пробував всі дороги порозуміння; ви знаєте й те, як з вашого боку були стрічені всі проби переконати вельможних про потребу людського поведеня з селянами, про опіку й освіту народу, оснований на його власних національних прінціпах, про признание українським а не польським того, що українське і не польське; ви знаєте, як подібні думки викликали в початках свист і сміх а потім гнів і лайку і накінець брехливі доноси й наляки про гайдамаччину. Після сього, розумієть ся, оставалось, або відректи ся від власного сумління, або полишити ваше товариство: я вибрав друге і надіюсь, що працею і любовю заслужу колись, що Українці при-

знають мене сином свого народу, бо я всім готов поділитись з ними.”

Додамо, що Антонович і його товариш Рильський були власне одні з тих, на котрих Поляки зробили донос перед правительством “за комуністичну їх пропаганду серед селян”.

Інтересно є, що навіть перед вибухом самого повстання Поляки не змінили свого засадничого становища до Українців, Білорусинів і Литовців. “Варшавський Центральний Комітет” польського повстання, що виступав як польське правительство в проклямації своїй з 22 січня 1865 р., що починалась словами: “Do broni wiec Narodzie Polski, Litwy i Rusi!” станув на становищі повного неговання української, білоруської і литовської національностей а признавав тільки одну польську національність. Проклямація видана польським “народним правительством” до Українців і на українській мові, так звана “Золота Грамота” носила заголовок “До сільського люду” а в кінці її говорилося: “до сільського люду Поділя, Волини і України”. А білоруська проклямація видана Поляками в Білостоці мала дуже простий заголовок “Dla muzikow ziemi polskoj”. Що-ж до аграрного питання, то революційне польське народне правительство цілком мирилось з упривілейованим становищем польської шляхти на польських землях.

І чи можна дивуватись, що польське повстання на непольських землях, особливож на Україні скінчилось

так трагічно? Українські селяне масово били польських повстанців, або віддавали їх в руки властей, добачуючи в однім слові: “Польща”, за котру повстанці кликали, їх до революції, синонім соціального й національного гніту.

Та наслідки повстання були для Поляків ще з иншого погляду не найкращі. Апетит польських революціонерів на непольські землі і та активна відповідь, яку дали їм непольські маси, підкопали значно польський кредит не тільки в Росії, але і в Западній Європі. Тут і там тішились Поляки перед повстанням найбільшими симпатіями. Вся західно-європейська демократія горячо співчувала з польськими повстанцями. Що-ж до Росіян, то вони не тільки морально піддержували Поляків, але давали їм активну поміч (Герцен, Бакунін, участь російських офіцерів в повстаню). По невдачнім повстанню симпатії Росіян і західноєвропейської демократії до польських аспірацій значно остигли. Щоби не бути голословним, наведемо голос визначного демократа Арнеза, котрий на зборах “Союзу Мира і Свободи” в 1871 так говорив: “Неуспіх останнього польського повстання ясно доказав, що причина загальної рівнодушності, яку виявили селяни, лежить в забутю, в якому держали нарід (Поляки) і в відсутности ґарантій, що запевняли би йому будучність на випадок успіху повстання. Я сам чув (автор брав участь в повстанню!), як селяни грімко вигуку-

вали, що “над ними сміють ся, взиваючи їх проливати кров задля привернення привілеїв панів”.³⁾

Що-ж до Росіян, то не тільки Герцен але й Бакунін були розчаровані польським повстанням після його невдачі. Перший давав сьому вираз в статях своїх міщених в лондонськiм “Колокол-ї” і майже порвав зносини з Поляками. Бакунін знов на зборах згаданого нами вже “Союза Мира і Свободи” в 1868 в відповіді на промову Поляка Мрочковського, виголошену в справі незалежної Польщі, ясно поставив питання про відношене Польщі до непольських народів і про границі будучої Польщі. Вважаємо відповідним подати найважніші уступи сеї знаменитої і актуальної нині промови. Подавши зборам картину політичної етнографії Східно-Європейської рівнини, що її величезну частину займає російська імперія, якій Бакунін, розуміється, бажав “повного розвалу і цілковитого знищення”, він присвятив значну частину своєї промови історії великоруського народу і його змаганням до свободи а про інші народи так говорив: “Але окрім великоруського народу є ще Українці... Населене їх в імперії виносить 12 мільонів а як до нього додати галицьких Русинів, то буде 15 мільонів однорідного племені, що говорить одною мовою, має однакові звичаї і великі історичні традиції. Після нападу Татар.

3) Bulletin officiel du cinquieme congres de Ligue internationale de la Paix et de la Liberte. 1871, ст. 140-141. Цитуємо за Драгомановим.

нарід сей, на нещастє, був поставлений між московським деспотизмом з одного боку і жорстоким гнітом єзуїцької і аристократичної польської шляхти з другого. Повставши проти сеї останньої, в половині XVII ст., частина України зробила велику помилку: вона прийняла покровительство російського царя. Царі обіцяли їй усе: збереженє її вольностей і національну автономію... А тепер се панславістичне національне правительство систематично і жорстоко переслідує українську мову. Нехай се буде пересторогою австрійським і турецьким слав'янам, що шукають свого спасення в Москві.

Сей нарід (Українці) разом з 4 мільонами Білорусинів, по всій правдоподібности, створить окрему незалежну націю (державу) о 20-ти мільонах населення, що може, розуміється, вступити в спілку з Польщею або Великоросією, але повинна остатись незалежною від гегемонії сеї і другої."4)

Така була політика Поляків супроти Українців, Білорусинів і Литовців в 1862 р.

Перейдім тепер до польської національної політики в теперішній світовій війні. В нашій статі можемо займатися тільки національною політикою тих По-

---

4) М. Драгоманов: Историческая Польша и великорусская демократія. Ст. 128-9.

ляків, що звязують долю своєї батьківщини з розбитом Росії, себто тих, що визнають так звану австро-німецьку орієнтацію. Тут батьком політичної думки й діла являється факт окупації австро-німецькими військами значної частини території російської держави: земель польських, українських, білоруських, литовських, лотишських і т. д. На цьому факті і на бажанню відзискати свою державну незалежність основуються не тільки всякі проєкти, що зробити з оккупованими землями, але й цілком означена національна політика Поляків, дипломатичні їх заходи, пропаганда в пресі центральних держав, ціла серія дуже важних практичних виступів.

Все те річи цілком природні. Кождий нарід, отже й Поляки, що втратив свою національно-державну самостійність і бажає її відзискати, заслугує з боку кожного демократа на найбільшу симпатію. Але річ в тому, що історія Польщі з її тяжкими злочинами супроти поневолених нею народів сучасних польських політиків нічому не навчила, що вони в теперішній своїй національній політиці поповняють ті самі гріхи й помилки, які зробили підчас останнього повстання з 1863 р.; вони бажають скинути ярмо чужого наїзду із своєї спини, але рівночасно хотять закинути петлю на шию других народів. Про се найкраще переконаємося, коли пізнаємо найважнійші польські проєкти відбудовання Польщі.

В книжці своїй п. з. “Польське питання”⁵⁾, виданій начальним польським національним комітетом, подає автор її, проф. Страшевський три можливі розвязки польського питання:

1. Відняті Росії обшари ділять між себе обі держави. Слідую новий поділ Польщі.

2. З віднятих Росії польських провінцій створюється незалежну державу під скриптром члена династії Габсбургів, або Гогенцолернів.

3. З віднятих Росії частей обшару утворюють ся разом з Галичиною одноцільний державний організм в рамках австрійського цісарства.” (ст. 71).

Становище, яке заняв автор в своїй книжці, можна вважати офіційним польським. За другим і третім способом розвязки польського питання заявили ся визначніші польські політики і їх начальна організація. Їх поділяють також впливові австрійські і малярські державні мужі і політики.⁶⁾

В книжці п. з. “Перебудова Середної Європи через теперішню війну. Польське питання в його націо-

---

5) Dr. Moritz Ritter von Straszewski (oeffentl. ordentl. Professor an der jagiellonischen Universitaet in Krakau): Die polnische Frage. Wien, 1915. Verlag des Obresten Polnischen Nationalkomitees.

6) Одним із найбільш горячих пропагаторів збудовання незалежної Польщі в історичних межах між Мадярами є бувший міністер, гр. Юлій Андраші. Розуміється, він уявляє собі її як раз такою, якою нині є Угорщина — край, який що до національного гніту інших народностей абсолютно не уступає Росії.

ціональному значінню⁷⁾, виступає польський публіцист Владислав Студніцький з проектом утворення державного союзу Австрії-Угорщини-Польщі. Польщу мають творити Галичина і забрані Росії провінції, що колись належали до польської держави.

Інший знов польський публіцист, Вільгельм Фельдман, радикальний демократ пропонує в своїй політичній праці п. з. "Німеччина, Польща і російська небезпека"⁸⁾ утворене самостійної Польщі, в склад ко-трої малиб увійти Литва, Біла Русь і Україна (Волинь, Поділе і Київська губернія). Сей проєкт горячо пропагує польський соціаліст Леон Васілевський⁹⁾ як також лідер Польської Партії Соціалістичної (Р. Р. С.) др. Йодко, котрий одначе заявляє за прилученем до Польщі тільки литовських і білоруських земель а з українських тільки холмську губернію.¹⁰⁾

Як бачимо, всі вичислені проєкти стоять на становищі Історичної Польщі: будучий польський державний організм має обіймати не тільки польську етнографічну територію, але й ті провінції, заселені Укра-

7) Wladyslaw R. v. Gizbert-Stadnicki: Die Umgestaltung Mittel-Europas durch den gegenwaertigen Krieg. Die Polenfrage in ihrer nationalen Bedeutung. Wien, 1914.

8) Wilhelm Feldmann: Deutschland, Poland und die russische Gefahr. Mit einem Vorwort von Dr. Alexander Brueckner, oef. Prof. an der Universitaet Berlin. Berlin, 1915.

9) Leon Wasilewski: Die nationalen und kulturellen Verhaeltnisse im sogenannten Westrussland, Wien, 1915.

10) Dr. Witold Jodko: Litauen und Polen (Polnische Blaetter, Berlin, 1915, № 3).

їнцями, Білорусинами й Литовцями, що входили колись в склад польської держави. Таким чином визволення Поляків має доконатись з рівночасним поневоленням через них трьох інших народів.

Для яснїйшого погляду на справу, подамо декілька статистичних цифр про населення тих країв, що після згаданих проєктів мають творити польську державу.

Населення польське непольських країв виносить процентово:

В губернії Вильна — 26.2%, Мінськ — 10.3%, Гродно — 16.9%, Ковно — 11.4%, Вітебськ — 8.6%, Могилів — 3%. Цифри подаємо за Йодком і Фельдманом, отже за польськими жерелами.

В губернії Волинській після Фельдмана—10.5%, після проф. Рудницького (українське жерело) — 6%; в губернії Подільській — 8.9% (Ф.) і 2% (Р.); в губернії Київській — 3.2% (Ф.) і 2% (Р.) Незгідність цифр треба пояснювати тим, що Фельдман всіх католиків названих губерній тенденційно зачисляє до Поляків.

В Східній Галичині творять Поляки 16% (Жиди 12%, Українці 70%).

Національний склад проєктованої польської держави, що обіймала би крім польських країв (Королівство Польське і Західна Галичина) ще землі литовські, білоруські і українські (східна Галичина і губернії Волинь, Поділе і Київ) був би приблизно такий:

Поляки	15,200.000
Українці	13,500.000
Білорусини	6,500.000
Литовці	2,100.000
Жиди	5,000.000
Німці	800.000
Литиші	300.000
	43,400.000

В проєктованій отже польській державі Поляки становили би лише 35% населення, решта припадала би на інші національності, а між ними Українці творилиб 31.1% населення, Білорусини 14.9%, Литовці 4.8% і Жиди 11.5%.

Як бачимо, апетит Поляків на чужі народности просто вовчий. І се тим більше мусить кожного дивувати, що Поляки в теперішній війні як недержавна нація не мають ніякого рішального голосу, їх роля у війні предметова а не підметова. Побожні їх отже бажання збертають ся на адресу Німців. Вони мають збудувати для Поляків державу на взірець другої Росії!

Погляньмо, як польські політики й публіцисти аргументують свої претенсії до непольських земель і як вони старають ся переконати Німців про konieczність відбудовання Польщі в історичних межах.

Найвимовнійше робить се польський соціаліст, п. Васілевський в згадуваній вже нами брошурі п.з. "Die

Nationalen und Kulturellen Verhaeltnisse im sogenannten Westrussland", що друкувала ся у перше в віденській органі начального польського народного комітету "Polen". З його аргументацією треба рахувати ся, бо її поділяє в цілости усе польське суспільство. Пан Васілевський старає ся переконати Німців, що Литовці, Білорусини й Українці в теперішній історичний момент не можуть мати ніякого політичного значіння, бо 1) вони представляють безформену, етнографічну масу, 2) національний їх рух є дуже слабкий, 3) всі вони представляють елемент, неспосібний до політично-державного життя. Він впевняє вкінці Німців, що на Литві, Білій Русі і Україні є тепер "тільки Поляки єдиним організаційним елементом в державно-творчій змислі", що тільки сей "елемент може давати гарантію нормального порядку в будучности".

Ми вже знаємо, який незначний, майже зникаючий процент населення становлять Поляки в тих 3 краях, які хотять загарбати під будучу Польщу. Додамо, що сей польський елемент в сих краях становить майже виключно шляхта польська. Як в 1863 р. польські революціонери, так тепер польські соціалісти (а за ними вся польська суспільність) аргументують свої претенсії до Литви, Білої Русі й України тільки тим, що в краях сих єдиним розвиненим елементом в економічному, політичному й культурному змислі являється шляхта польська а решта населення се незріла ма-

ра, що може бути тільки погноєм для чужої держави й культури.

І сі люди називають себе демократами! На факті економічної і культурної висшости горстки польських кольоністів в непольських землях вони оснують своє право до пановання над трьома великими народами, забуваючи, що їх лицемірні і цинічні фрази про незрілість сих народів — се оружје обосічне, яке в кожній хвилі Німці з рівним правом можуть звертати проти Поляків.

Але допустім, що свідоцтво польського соціяліста, яке він виставляє висше названим народам для ужитку Німців — не фальшиве, не цинічно-лицемірне, не навіть прибільшене а зовсім відповідаюче дійсному станови! Тоді ми в праві поставити йому отсі питання, про які він скромно мовчить: Чиж Поляки не були як раз тими, що причинили ся до економічного і культурного упадку Українців, Білорусинів і Литовців? Чиж вони не були як раз тими, що завсїгди ворожо відносили ся до національного руху сих народів?

У відповідь на сі питання наведемо факти:

Коли Поляки явились як завойовники на українських і литовсько-білоруських землях, то землі сі економічно і культурно коли не стояли висше від сучасної Польщі, то у всякому разі не низше від неї.¹¹⁾ Українці, Білорусини й Литовці були розвиненими культурними

¹¹⁾ Про се подрїбно в великій праці проф. Грушевського: Історія України-Руси, тт. IV-VI.

народами, з могучими своїми висшими верствами. Землі з природи були родючі, городи багаті, з Західною Європою і Сходом були вони в оживлених зносинах. Самі польські історики представляють тогочасну Україну як край “текучий медом і молоком.”

Щож зробила Польща з тими землями і народами за 500 літ свого панування?

Вистарчить навести оцінку першого губернатора Галичини графа Пергена про стан Галичини, в якому застала її Австрія в 1772 р., коли то край сей при першому поділі Польщі припав їй. Край був, каже гр. Перген, страшно бідним і відсталим. Торговля і ремесла були в упадку; міста наповнені півголодними Жидами; селянство зруйноване, прибите й темне, духовенство напівграмотне; польська шляхта — малокультурна і бутна.¹²⁾ А те, що говорить граф Перген про тогочасну Галичину, можна сміло віднести до прочих країв — Литви, Білої Руси й України.

Такі були результати польської історичної культурної місії на непольських землях.

Та підемо далі.

Австрійська провінція Галичина, в котрій Поляки стали панами й господарями, послужила пробним каменем їх автономної господарки при нових конституційних умовах.

---

12) Memoryal Antoniego hr. Pergena, pierwszego gubernatora Galicyi, o stanie kraju. “Kwartalnik historyczny”, 1906.

А її результат?

Стан Галичини не багато змінив ся від того, в якому застала її австрійська бюрократія в 1772 р. І по нині Галичина являєть ся в Австрії краєм найбільш запущеним, бідним і темним. Число анальфабетів перевищує 70%. “Польська господарка” в ньому стала загальною приповідкою. Край майже без промислу й торгівлі, хотя з природи багатий, за те популярний в усій Європі виборчими розбоями, надужитями і насильствами польської адміністрації і бюрократії.

А 100 літ польсько-українських відносин в сїм краю дають знамениту ілюстрацію того, як Поляки, маючи в своїх руках власть і силу, уживали всіх засобів і заходів, щоби українську народність економічно; політично й культурно придавити.

Не зайвим буде тут навести декілька яскравих фактів як ілюстрацію сих відносин.

В 1848 р., в році “весни народів”, коли то революційна хвиля, що йшла з Франції, скрізь підривала в Європі основи абсолютизму й фєвдалізму, коли й поневоленням народам усміхалась краща будучність, Поляки в найбільш завзятий спосіб противились тому, щоби в Австрії признано Українців за окрему національність. Робили вони се і перед славянським зїздом в Празі і в першій австрійській парламенті і перед віденським правительством.

“Українці — се винахід графа Стадіона!” (Губернатора Галичини, прихильного Українцям.)

Українська мова — се тільки діалект польської мови!

Так твердили тоді Поляки всі, без різниці партій. А коли в тім же році віденський парламент радив над перебудовою Австрії на засаді національного принципу і Українці видвигнули тоді справу поділу Галичини, Поляки устами своїх речників графа Смоляка і Земляковського виступили проти того з найбільшою завзятістю, подібно як вони й нині уживають всіх можливих заходів, щоби тільки не допустити до поділу краю на українську і польську частини.

В оборону своїх тез про неістнування Українців як окремої нації випускали в світ цілі політичні і фільольогічні трактати. Навіть польські революціонери брали в сій роботі не аби яку участь. Вистарчить вказати тільки на “студію фільольогічну” польського революціонера Каспра Ценглевіча, в якій автор взяв ся доказувати те, що українська мова є діалектом польської п. з. “*Rzecz czerwono-ruska*” (Lwow, 1848). Польська література, радикально негуюча саме істнування Українців, як окремого народу, продукуєть ся майже до 80 pp. минулого століття.

Щоби успішно ширити польонізацію в Галичині, Поляки старались накинати Українцям латинську азбуку, а коли се їм невдало ся, вони повели агітацію перед віденським правительством, щоби Українці за-

мість гражданки, яку денунціювали як московське письмо, уживали старо-церковні букви.

В 1866 р. проголошує посол гр. Лешек Борковський в галицькому соймі відоме польське *pronunciamiento*, „Niema Rusi, jest tylko Polska i Moskwa!”

Всі стремління Українців створити свою літературу, що не була би тільки провінціальною відміною польської (як се старав ся зробити Поляк Падура і його послідовники), стрічались з польського боку крайно вороже, подібно як з боку російських обрусителів.

А стративши вкінці надію зденаціоналізувати українське населення в Галичині, Поляки мусіли остаточно погодитись з існуванєм Українців як окремої нації, тим більше, що признано се австрійською конституцією з 1867 р. Одначе цілим рядом штучно обдуманих мір, що складались на повну систему, стреміли до того, щоби ослабити в Галичині український елемент квалітативно і квантитативно, задержати його по зможі в стані безформної етнографічної маси, не дати розвинути ся його національному рухови. Періпетії завзятої боротьби Українців з Поляками в Галичині за своє існуванє, за свої права і за свою будучність надто відомі вже і в Європі, щоби тут на них вказувати. Атенатат українського студента Мирослава Січинського на представника польського безправства і гніту в особі жорстокого українофоба, намісника Галичини гр. Потоцького в 1908 р. роздер перед цілим сві-

том занавісу польського пановання в Галичині. І коли все таки Українці в Австрії перестали бути етнографічною масою а розвинули ся до ступня новочасної нації в політичному і культурному зміслі, з чим нині в Австрії всі мусять рахувати ся, то стало ся се проти волі Поляків, в завзятій, безпощадній і багатій в кроваві жертви боротьбі з ними, боротьбі, що не покінчила ся по нинішній день.

Так виглядає картина польського автономного пановання над Українцями при конституційних, австрійських умовах. Таким чином, коли нам відомі найважнійші і далеко не повні факти з історії відносин Поляків до Українців, Білорусинів і Литовців, коли ми пізнали, якою злочинною була їх політика супроти них, питаємо: як-жеж могло хвалити в них відваги представляти сі народи в безсоромний і перфідний спосіб в нинішній історичний момент перед лицем цивілізованого світа як незрілі маси і неспосібні до політичного життя, коли в великій, в дуже великій мірі на них тяжить важкий злочин, що сі три народи в Росії являють ся нині на пів етнографічною масою, що вони не розвинулись у модерні нації?!!

Остає нам ще сказати кілька слів про одну досить важну сторінку в роботі і пропаганді Поляків в користь незалежної Польщі.

П. Васілевський — не можемо тут входити в усю закулісову і тайну роботу Поляків перед певними кругами — виступає перед Німцями в почетній ролі де-

нунціянта на Українців, Білорусинів і Литовців, представляючи їх як підпори Росії і російської культури. Ось пр. каже він про Литовців: "Про державний сепаратизм Литовців нема мови. Їх максимальні домагання, що їх висловлено в часі великих революційних подій 1905-1906, не переступали домагання обмеженої автономії, при чім в мріях литовських націоналістів "автономна Литва" малаб бути сторожем Росії на Заході". (Гл. Leon Wasilewski: Die Nationalen und Kulturellen Verhaeltnisse im sogenannten West-russland, сторона 14.)

Треба признати, що політичний донос служив завсїгди оружїєм гідним Поляків в боротьбі їх із своїми противниками. І то не тільки в Австрії, але і в Росії. Польські політики завсїгди, коли їм сього було потрібно, представляли Українців перед одним і другим правительством, як небезпечних для держави. Успіхи польської політики в Австрії в значній мірі пояснювати треба тим, що вони потрапили вмовити в віденьське правительство і корону, що тільки на Поляках Австрія може опертись, що Українці ївратіують до Росії і являють ся проте для Австрії небезпечними. В Росії знов їх доноси зводились до того, що вони представляли українське населенє заражене сепаратизмом. Так було в 1848 р., 1863 р. (на Україні), 1867 р. 1878 р. Кульмінаційний пункт в сій "чесній" їх боротьбі становить теперішня світова війна. На короткий час перед вибухом війни і в перших днях її, зда-

валось, замовкло оружје боротьби в Галичині між обома сторонами. Польська преса з ентузіазмом — лицемірним! — як показалось, писала про спільну боротьбу з Росією “за нашу і вашу волю”. Але се була облуда. В другій половині серпня 1914 р., Поляки скористали з того, що частина українського населення, члени так зв. москвофільської партії зраджували Австрію в користь Росії та бажаючи вирівнати свої рахунки з Українцями, обвинили їх в своїй пресі перед віденським правительством і перед військовими властями в державній зраді. “Всі вони зраджують без виїмку, і москвофіли і Українці!” — писали отверто польські газети. Мало се страшні наслідки. Почали ся масові арешти і екзекуції серед невинного українського населення. Тисячі Українців, добрих австрійських патріотів повисло на шибеницях. З арештованими обходили ся без пардону, карано без суду. Австрійські тюрми наповнили ся масово невинними жертвами злочинного польського наклепу. В однім часі так тероризовано українське населення, що воно боялось говорити на своїй рідній мові між собою, бо українську мову вважалось мовою зради. Ніхто не міг охоронити ся перед доносом. Посол соймовий др. Ваньо, заденунціований польським старостою з Ліманови, тільки чудом спас ся від стричка. Посол Метелля відпокутував свій австрійський патріотизм кількамисячним побутом в стирійській тюрмі, Талергоф, де над арештованими Українцями допускали ся тюремні сто-

рожі найстрашнійших знущань і катувань. Останню партію арештованих в числі кількасот випущено на волю з Талергоф тільки в половині мая 1915 р. без найменшого доказу їм якої небудь вини, не судячи їх навіть. Весь діявольський і ганебний злочин Поляків, безпримірний в історії національних відносин стане вповні освітленим на підставі незбитих доказів і документів, які є в українських руках, тільки після війни. Нині, австрійський уряд і воєнні влади переконали ся про повну невинність українського населення. Головна військова команда видала навіть в сїм напрямі відповідні зарядження. На жаль, переконали ся за пізно.

Так вміють бороти ся Поляки зі своїми противниками.

Не диво, що в своїй політиці в теперішній історичний момент, котрої ціль — відбудоване історичної Польщі, вони не погордили і перед Німцями, в котрих руках спочиває тепер доля польського народу, старим випробованим своїм оружєм політичного доносу.

Ми не маємо найменшої потреби полемізувати з приводу сього доносу з публіцистами польськими. Вони найкраще бють самих себе, бо-ж се загально відомо, що дві найсильнійші перед війною польські партії в Галичині вшехполяки і подоляки були приклонниками російської орієнтації, що ся орієнтація в Королівстві Польським була домінуючою, що її визнавали ті політичні партії, які являлись представниками польського промислу і великої аграрної посілости, а тільки

незначна частина польського дрібного міщанства схиляла ся до самостійницької політики. Розумієть ся, російська орієнтація польського суспільства в Королівстві Польським не випадкова а має глибокий економічний підклад. Ми моглиби далі на підставі фактів і свідоцтв доказати, що як раз польські політики, змагаючи до quasi-незалежної Польщі під скриптромцаря, мотивують потребу такої держави аргументами оборони російської держави перед "Тевтонами"! Та не хочемо йти в сліди польських публіцистів, бо вважаємо, що є певна політична мораль, котра мусить зобов'язувати кожного, що служить чесно справедливій справі.

Так отже на двох епізодах з польської національної політики показали ми, як розуміють Поляки виволення своє з ярма чужої неволі, як вони вміють бороти ся за свою незалежність.

І мимоволі встає перед нами мученицька постать сього благородного Поляка — повстанця, про якого згадували ми на початку статі, що копаючи на землі в крові під ударами українських селян, сказав: "Ми винуваті перед ними, много винуваті!"

Як горячо бажалоб ся, щоб нині в великий історичний момент, по 50ти роках, коли були сказані ці слова, Українці, Литовці й Білорусини могли з радістю сказати:

"Ні, ні!. За той час повстала нова Польща, гідна слави й пошани, та, що хоче повної свободи й незалежності не тільки для себе, але й для всіх тих наро-

дів, що були колись в неволі старої Польщі. Сини нової Польщі ділами заголи старі історичні рани. І нині за злочини проклятої пам'яті старої Польщі вони не поносять ні вини, ні відвічальности!"

Та сталось инакше...

Що-ж можна сказати супроти сього на адресу Поляків?

Просимо тільки шановного читача застановити ся над низше поданими фактами, котрі задля повної безсторонности подаємо за польською пресою і без коментарів.

Як відомо, польські легіони, що борять ся проти Росії при боці австро-німецької армії, перебувають тепер на Волині, себто на чисто українській землі.

"Wiadomosci polskie", що виходять в Петрикові в числі з 9 вересня м. р. подали допись з побуту бригади Пілсудского (одного з лідерів польської партії соціалістичної — Р. Р. S.) на Підляшші. Ось найважливіші місця з сеї дописи:

"Приїхали ми до Древлева 15 серпня...

"Елементарно зродив ся у нас плян віддати церкву католицькій людности, скинути з верха ненависний православний хрест, відправити в костелі принайменше рожанець до Божої Матери.

"Враз з капітаном Снядовським, хорунжим Машковським і пор. гр. Красіцьким упросили ми капеляна 3 полку кс. Зиткевича, щоби задержав ся довше в Древлеві.

“По драбині вдерли ся ми на верх церкви. Тут з рядовиків 5 батальону, Н. бляхар по фаху, в кілька мінут залагодив ся з дахівками верха. В чверть години православний хрест, зрубаний топором, лежав під стіною плота...”

“В церкві — недавно православній — господарив в окруженю нас і народа капелян польських військ!”

Допись датована: Лісна, місце постою I. бригади, 17 серпня 1915 р. Підписаний як автор М. Домбровський.

Про другий подібний факт писав: “Dziennik Narodowy”, що виходить теж в Петрикові.

“Дня 16 серпня 1915 р. дорогою до Лісної їхав нечисленний відділ польської кавалерії. На чолі їхав капітан Снядовський, при нїм капелян 1ого полку Кс. Цепіхал.

“В Лісній не застанемо у цілім селі ані одного католика. Адже се парохія виключно православна — відзиваєть ся один Підляшанин-легіонїст.

“Нічого, — скличемо нарід з сусідних сіл! — була відповідь.

“Повторила ся сцена з *Древлева*. Ми віддали монастир під опіку католицької людности.

“Таблицю з монастирського муру і православний хрест на память вилучення Холмщини ми спалили на монастирськім подвірю.”

Допи́сь має дату: Лісна 17 серпня 1915 р. Підписаний як автор М. Домбровський.

Се тільки два факти з діяльності польських легіонів на українськiм Волині. Як доходять вісти, подавані і польською пресою, діяльність в душі наведених фактів проявляють польські легіонери в цілій Холмщині і Волині. Діяльність свою, яка нічим не різниться від тої, що її проявляли російські війська, чиновники і попи з єпископом Евлогієм на чолі, в Галичині підчас її окупації супроти уніятських Українців (греко-католиків), хотять Поляки оправдувати тим, що перед 40 роками Росія насильно нищила там унію і заводила на її місце православіє.

Що-ж на се відповідають українські православні селяне?

Події дуже нагадують нам ті, що мали місце на Україні підчас повстання 1863 р. Польські газети пишуть, що настрій укр. селян спеціально супроти польських військ крайно ворожий. Ми знаємо, що був цілий ряд агресивних виступів з їх боку супроти польських легіонерів. Польський соціалістичний деньник "Narząd", що виходить в Кракові, подав вістку, що українські селяни стріляли до легіонерів.

Ось яку дають відповідь українські селяни — незрілі, як впевняють нас польські публіцисти — польським легіонерам, що з оружєм в руках йдуть будувати історичну Польщу на українських землях.

Від себе можемо на закінчене тільки додати:

Якими шляхами не йшлаб тепер польська політика до збудованя історичної Польщі, одно є певним, що ні Українці, ні Білорусини, ні Литовці,¹³⁾ котрі бажають бути вільними і від нікого незалежними, ніколи не згодять ся на те, щоб російську неволю проміняти на польську. І колиб сталось таке лихо, що в результаті світової війни посталаб на Сході Європи польська держава в історичних межах, яка булаб нічим иншим як новою Македонією, загрожуючою знова європейському мирови, поневолені нею народи знайдуть в собі на стільки сили, свідомости й зрілости, щоби спільно розбити нововідбудовану "польську тюрму народів."

---

13) Належну відповідь Полякам в імени Литовців дав речник їх, відомий литовський публіцист І. Габрис в своїй статі п. з. *La Question Polonaise en relation avec les questions lithuanienne, ruthene et juive* (Les Annales des Nationales, № 7-8, 1915).

“НАРОДНА ВОЛЯ” ПРОДАЄ ОТСТІ ЦІКАВІ І БОГАТІ ЗМІСТОМ КНИЖКИ І БРОШУРИ:

- Календар Р. Н. Союза на р. 1916.....50 ц.
 Календар Р. Н. Союза на р. 1915.....15 ц.
 Календар Р. Н. Союза на р. 1914.....15 ц.
 Календар Р. Н. Сюза на р. 1913.....25 ц.
 Чи має віджити Історична Польща?.....10 ц.
 3 днів кровавої війни. Поетичне оповідане
 українського жовніра, що брав участь у
 теперішній війні. 96 сторін. Ціна.....15 ц.
 Демократична Республіка. Ся книжочка по-
 яснює гарною мовою багато справ, що
 дотикають правдивого демократичного
 устрою держави. Ціна.....10 ц.
 12. Цьвітня, 1908. (Про Січинського і По-
 тоцького) .....8 ц.
 Гей, хто Русин, допоможіть! В сій книжочці о-
 писані віршом терпіня наших рідних в
 старім краю підчас теперішньої війни.
 Ціна .....5 ц.
 Війна а завдання українського робітництва.
 В сій брошурці сказано, яке становище
 повинен займати український робітник
 супроти війни. Ціна.....5 ц.

При замовленю не забудьте додати 6 цен-
 тів на 6 Шевченківських Переписних Листків —
 видимий знак, що Ви Українець.

NARODNA WOLA

524-530 Olive Street,

Scranton, Pa.

**В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ПРОДАЄ
“НАРОДНА ВОЛЯ” СЛІДУЮЧІ
КНИЖКИ:**

- The Russian Plot to Seize Galicia.** By
Vladimir Stepankowsky .....25 c.
- The Ukraine and The Ukrainians.** By
Stefan Rudnitsky, Ph. D. ....25 c.
- Russia, Poland and the Ukraine.** By
Gustaf F. Steffen, Ph. D. ....25 c.
- Ukraine's Claim to Freedom** .....50 c.
- The Ukraine a forgotten Nation that
may Separate from Russia** ..... 5 c.
- Galicia and the Russian Church**..... 5 c.
-

На оплату почти не посылайте нічого. Ви платите за товар, ми оплачуємо пошту; ви читаєте добру літературу, ми задоволені, що помогли Вам її дістати. Замовлення і гроші посылайте в спосіб для Вас найвигідніший і адресуйте так:

NARODNA WOLA

524-530 Olive Street, Scranton, Pa.

ЧИ ВИ Є ПЕРЕДПЛАТНИКОМ “НАРОДНОЇ ВОЛІ” ?

Коли ще сеї часописи не передплачуєте,
то зачніть передплачувати її сейчас.

“НАРОДНА ВОЛЯ” є одною з найбільших українських часописий в новім і старім краю.

“НАРОДНА ВОЛЯ” виходить два рази тижнево
— в середу і суботу.

“НАРОДНА ВОЛЯ” подає цікаві новини американські і краєві, суспільно-наукові розвідки і все, що дотичить життя українського робочого народу в Америці і на Україні.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

В Злучених Державах на цілий рік \$2.00

В Злучених Державах на пів року \$1.00

До Канади і Старого Краю на цілий рік . . . \$2.50

До Канади і Старого Краю на пів року . . . \$1.25

Гроші належить висилати враз з замовленням на поштовий або експресовий моні-ордер або в реджістрованім листі на адресу:

NARODNA WOLA

524-530 Olive Street,

Scranton, Pa.

1102
3250

(1986)

РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

Се правдива українська народна робітнича організація в Америці.

Заснована вона доперва з кінцем 1910 року, а вже числить тисячі членів по всіх закутинах широкої американської землі.

Руський Народний Союз поставив собі цілю згуртувати всіх Українців в Америці без огляду на їх переконання релігійні та політичні та нести їм поміч моральну і матеріяльну.

Вступайте до Р. Н. Союзу і ви сейчас. Єслиж нема відділу Руського Народного Союзу у вашій місцевості, постарайтеся самі такий відділ у себе заложити.

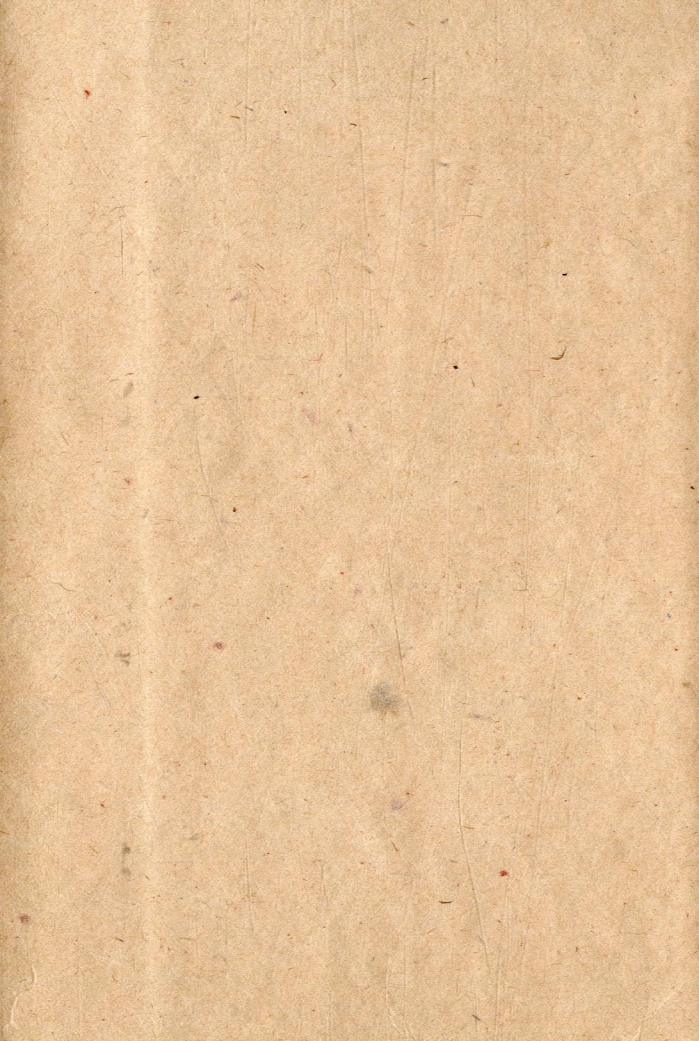
Лише пять членів потреба щоби з'організувати відділ.

Пишіть на таку адресу:

RUTHENIAN NATIONAL UNION
524-530 Olive Street, Scranton, Pa.

ISI 3250y